

De Actie van Frederik Perrenot, Heer van Champagney, tegen Willem van Oranje in de Gevangenis te Gent. (1)

We schrijven 1577. Enerzijds hadden de edelen gouverneur Don Juan vervallen verklaard. Anderzijds voelden zij zich door de groeiende macht van Willem van Oranje bedreigd. De hertog van Aerschot, de markies van Havré, de graaf Lalaing, Montigny, Egmont, Champagney e.a., die meegewerkt hadden tot de pacificatie van de Nederlanden, konden moeilijk verkroppen door Oranje overvleugeld te worden.

Op aandringen van Aerschot zond men Maelstede naar Duitsland om Mathias' hulp in te roepen. De Staten, die onwetend gebleven waren omtrent de willekeurige beslissing², stonden na de aankomst van de hertog voor een voldongen feit en legden er zich bij neer. Oranje, Boussu, Rasseghem, Champagney e.a. zouden een plan van voorwaarden opstellen, volgens hetwelk de aarts Hertog als gouverneur zou ontvangen worden³. De goedkeuring van de Pacificatie van Gent, het handhaven van de katholieke godsdienst en het trouw blijven aan de dynastie figureerden op de lijst. Mathias vond er geen bezwaar tegen en nam het aan⁴.

Toen Oranje daartegen oppositie voerde, kon men hem overreden en benoemde men hem tot ruwaard van Brabant (22 Nov.)⁵. Om echter

(1) Frederik Perrenot, heer van Champagney, baron van Ronse, zoon van Nikolaas Perrenot en broeder van kardinaal Granvelle, werd geboren te Barcelona de 3° April 1536 en stierf te Dôle in 1602.

Op 16 April 1571 werd hij gouverneur van Antwerpen benoemd. Gedurende de Spaanse Furie probeerde hij met alle middelen de havenstad te vrijwaren. Daarna zal hij ondanks zijn leuze „Ni ça, ni là” overhellen van Don Juan naar de Staten en omgekeerd. Zijn strijd tegen Willem van Oranje is wel het meest interessant. Zie daarover mijn werkje: *Frederik Perrenot en zijn strijd met Willem van Oranje in KATHOL. VLAAMSE HOGESCHOOLUITBREIDING*, jg. XLIII, nr 4, Antwerpen 1949.

Het is mij een aangename plicht van harte Prof. Dr L. Van der Essen en Prof. Dr H. Van Werveke te bedanken voor de nuttige wenken die zij mij gaven.

(2) E. VAN METEREN, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden en derzelven naburen beginnende met de jaren 1315-1611*, 10 dln., Gorinckel, 1748-1763, dl. III, p. 42-43.

(3) L. P. GACHARD, *Correspondance de Guillaume le Taciturne, prince d'Orange*, 5 dln., Brussel, 1848-1879, dl. IV, p. LVII.

Calendar of State Papers, Foreign Series of the Reign of Elisabeth, uitg. Crosby en A. J. Butler, Londen 1876-1904, dl. 1577-1578, p. 240.

J. VAN VLOTEN, *Nederlands opstand tegen Spanje in zijn verdere voortgang (1575-1577)*, 3 dln., Haarlem 1860, dl. II, p. 238-239.

(4) P. BOR, *Oorsprongk, Begin en vervolgh der Nederlandsche oorlogen*, 4 dln., Amsterdam, 1679, dl. I, pp. 928-929.

(5) P. J. BLOK, *Geschiedenis van het Nederlandsche volk*, 2 dln., Leiden 1923, dl. II, p. 137.

meer evenwicht te brengen tussen de twee antagonisten Oranje en Aerschot, benoemde men deze laatste tot gouverneur van Vlaanderen, in de plaats van de graaf van Roelx, die voor Don Juan partij had gekozen ⁶.

Toen gouverneur Aerschot op 23e October 1577 zijn intrede te Gent hield en niet inging op de vraag van het volk zijn privilegies te herstellen, werd de bevolking woelig. Rijnove, die met Hembijze te Gent ijverde om er een Calvinistische republiek te stichten, was pas uit Antwerpen teruggekeerd en maakte handig gebruik van die gemoeds-toestand om de hertog, Rasseghem, Sweveghem en de bisschoppen van Brugge en Ieper, de 28e October 's nachts, gevangen te nemen ⁷.

De prins van Chimay was, als knecht verkleed, gevluht in gezelschap van Champagney, welke laatste op verzoek van Oranje vrijgeleide gekregen had van Hembyze ⁸.

De edele notabelen van Gent verrechtvaardigden zich op 3 Nov. en verklaarden dat Aerschot met anderen tweedracht wilde zaaien ⁹. Later beweerden ze dat Champagney een protest gedicteerd had, opgetekend door Sweveghem tegen het gouverneurschap van Oranje, met het doelwit conflict te verwekken tussen Brabant en Vlaanderen ¹⁰.

Nadat de Staten door Don Juan verslagen werden te Gemblours greep er te Gent, het brandpunt van de gereformeerde godsdienst, een geweldige ommekeer plaats ¹¹. Het oogluikend toezien van Oranje en de verlamming waarmee de Staten geslagen waren, werkten bij Hembijze en zijn aanhangers als olie op het vuur. Nu eerst werd het hun ernst met hun drijverijen tegen kloosters en kerken ¹².

Toen begon Oranje klaar te zien in de toestand en trachtte hij een dam op te werpen tegen het Calvinistisch particularisme, dat gevaarlijk was voor de nationale zaak ¹³. Hij besloot, in verstandhouding met de Raad van State, de elastische artikels van de Pacificatie van Gent een weinig ten voordele van de Calvinisten te verruimen, maar de schrik

(6) BOR, *op. cit.*, dl. I, p. 898.

(7) FR. DE HALEWIJN, *Mémoires sur les troubles de Gand (1577-1579) avec introduction et notes* door Kervijn de Volkaersbeke (SOC. D'HIST. DE BELG., COLL. DE MEM. RELATIFS A L'HIST. DE BELG.), Brussel 1865, p. 21-22.

(8) A. C. DE SCHREVEL, *Recueil de documents relatifs aux troubles religieux en Flandre (1577-1584)*, 3 dln., (SOC. D'EMULATION DE BRUGES, Mélanges, 8, 10 & 11) Brugge, 1921-1928, dl. I, brief van 16 Oct., p. 11-12.

(9) G. GROEN VAN PRINSTERER, *Archives ou Correspondance inédite de la maison d'Orange-Nassau*, 1° reeks, 8 dln., Utrecht, 1841-1917, dl. VI, p. 220. Door de edele notabelen verstaan we de magistraat van de kasselrij van de Oudenburg van Gent.

(10) TH. BUSSEMAKER, *De afschelding der Waalse gewesten van de generale Unie*, 2dln. (VERHANDELINGEN VAN HET TEYLER'S TWEDE GENOOTSCHAP, nieuwe reeks, V) Haarlem, 1895-1896, dl. I, p. 213.

(11) P. GEYL, *The revolt of the Netherlands (1565-1609)*, Londen 1932, dl. I, p. 555.

(12) P. B. DE JONGHE, *Ghendsche Geschiedenissen of Chronijcke van de Beroerten en Keiterijen binnen en omtrent de stadt van Ghendt sedert het jaar 1566 tot het jaer 1586*, 2 dln., Gent 1780, dl. II, p. 20.

(13) G. MALENGREAU, *L'esprit particulariste et la Révolution des Pays-Bas au XVIe siècle (1578-1584)*. (RECUEIL DES TRAVAUX, UNIVERSITE DE LOUVAIN, 2 reeks, nr 36) Leuven, 1936, p. 42.

voor een machtsuitbreiding van de gereformeerden belette dit¹⁴. De religievrede die de prins beoogde kwam niet tot stand. Hoe kon het anders? Beide partijen wilden geen duimbreed wijken¹⁵.

De heren van Heze, Glîmes, Berzeele en anderen vergaderden in het huis van Champagnay en stelden een request op, waarin men Brussel naar het voorbeeld van Parijs wees, dat als hoofdstad altijd uitzondering maakte, met de bedoeling dat Brussel evenmin de hervormde godsdienst zou aanvaarden¹⁶. Nadat het request aan de magistraat van Brussel aangeboden was, vroeg het volk, opmerkelijk gemaakt door die opzienbarende stoet aan het stadhuis, dat men het verzoekschrift zou voorlezen. Nauwelijks was de naam «Parijs» uitgesproken of de St. Bartholomeusnacht schoot de toehoorders te binnen. Het volk kwam in rep en roer¹⁷. Van Heze, Berzeele en Bassiny werden gevangen genomen. Champagnay, die men in het begin niet kon vinden, gaf zich zelf gevangen «m'estant stropié a sauter des murailles, de maison a autre»¹⁸.

Degene die er waarlijk de hand in had was Willem van Oranje. Dit blijkt duidelijk uit een brief van kardinaal Granvelle aan Morillon, waarin hij vroeg Champagnay te verlossen. Daarin stond nl. dat het allemaal vergeefse moeite was zolang Oranje het bewind voerde¹⁹. Afgevaardigden van de gemeente Gent, waaronder Heuribloq en Malepaert, kwamen naar Brussel en vroegen krachtens de overeenkomst door Brabant met Vlaanderen in 1339 gesloten, de toelating Champagnay en zijn makkers naar Gent te voeren. De aanwezigheid van Frederik Perrenot was er nodig om hem met de overige gevangenen te kunnen confronteren²⁰. Enkele Brusselse soldaten leverden hem aan Gentse soldaten over. Op 19 Aug. 1578 kwam hij te Gent aan. Terwijl hij in een kar gezeten door de stad werd geleid, riep het volk: «Daer is de lands veraeder» en wierp met modder naar hem²¹. In het huis van Rijkhove, „het Serbraemsteen”, werd Frederik opgesloten.

(14) BLOK, *op. cit.*, dl. II, p. 119.

(15) MALENGREAU, *op. cit.*, p. 46.

L. KNAPPERT, *Geschiedenis der Nederlandsche hervormde kerk gedurende de 16e en 17e eeuw*, Amsterdam 1911, p. 34.

(16) A. DE DECKER, *Geschiedenis der Malkontenten* (ACAD. ROY. DE BELG., MÉM. COUR. ET AUTRES MÉM. COLL. IN 8°, dl. XXXIII, 3) Brussel 1882, p. 149.

(17) J. L. MOTLEY, *La Révolution des Pays-Bas au XVIe siècle*, vertaald door G. Jotrand en A. Lacroix, 4 dln., Brussel 1859, dl. IV, p. 143.

(18) HALEWIJN, *op. cit.*, p. 22.

KON. BIBL. BRUSSEL, *Lettres originales de Marg. de Parme avec des lettres de M. Perrenot de Champagnay 1592-97*, nr 16084-16086, fol. 114.

(19) K.B.B., *Granvelle, Lettres*, nr 16105-16106, brief van 6 Juli 1580, fol. 7.

(20) DE DECKER, *op. cit.*, p. 151.

(21) G. ROY, *Mémoires anonymes sur les troubles des Pays-Bas, 1565-1580*, uitg. J. BLAES en A. HENNE, 5 dln. (SOC. D'HIST. DE BELG., COLL. DE MEM. RELATIFS A L'HIST. DE BELG., Brussel 1859-1866, dl. III, p. 52-53.

Memorieboek der stad Gent van 't jaar 1301 tot 1793, dl. III, p. 46.

BUSSEMAKER, *op. cit.*, dl. I, p. 382.

Het Serbraemsteen werd gesticht in de XIIIe eeuw door de patricische familie der Braems (FR. DE POTTER, *Gent van oudsten tijd tot heden*, Gent 1901, dl. VII, p. 67).

De koningin van Engeland en andere invloedrijke personen drongen bij de magistraat van Gent, de hertog Jan Casimir en de Staten-Generaal aan, opdat de gevangenen zich zouden mogen verantwoorden²². Alles scheen er op te wijzen dat dit zou aanhoord worden, want Victor Note, tweede schepen van de keure, Jan Van der Cruyssen, groot deken, Laurens Van der Mare, secretaris van de stad Gent, riepen al de gevangenen samen, om hen vanwege Oranje mee te delen dat de bisschoppen van Ieper en Brugge, Rasseghem, Sweveghem, Eecke en de grootbaljuws van Kortrijk en Ieper naar Antwerpen zouden overgebracht worden. Champagney zou naar Brussel teruggezonden worden daar hij de gevangene van deze stad was²³. Frederik bleef echter te Gent en werd naar zijn eigen woorden slecht behandeld²⁴.

Rijhove, een der grootste agitators te Gent, kwam op 2 December 1578 met Casimir naar Gent. Een commissie van 13 leden, van laatstgenoemde stad, onderhandelde met Oranje. Drie punten werden vastgelegd: a) gadsdiensttolerantie voor beide godsdiensten; b) het overbrengen van de gevangenen in « neutrale plaatsen »; c) Gent zou in de Generale Unie blijven²⁵.

Anderzijds sloot Montigny, die reeds lang met de Gentenaars onderhandelde, in het begin van 1579 de Conventie van Komen, waardoor hij alle vijandelijkheden zou stopzetten, indien aan de katholieke godsdienst werkelijke vrijheid werd toegestaan en de gevangene heren aan neutrale landen toevertrouwd werden, eventueel aan de Hertog van Kleef²⁶. Niet alleen hier te lande bemoeide men zich met die ingewikkelde toestand, die te Gent heerste, ook Engeland, vertegenwoordigd door Daniel Rogers, had op aanwijzing van verschillende brieven van de koningin aangedrongen dat de gevangenen voor een regelmatig gerechtshof zouden worden gedaagd²⁷. De graaf van Leycester zijnerzijds had reeds verschillende brieven aan paltsgraaf Jan Casimir gezonden om te vragen de gevangenen los te laten of voor hun rechters te dagvaarden²⁸.

Toen Oranje op 19 Januari 1579 naar Antwerpen wilde vertrekken om de moeilijkheden, waarin de Staten-Generaal verkeerden, op te lossen, wenste hij de gevangenen naar Dendermonde mee te voeren en alzo een begin te maken met de uitvoering van het verdrag van

(22) A. L. P. DE ROBAULX DE SOUMOV, *Mémoires de Frédéric Perrenot, Sieur de Champagney, 1573-1590, avec notice et annotations* (Soc. d'hist. de Belg., coll. de Mem. relatifs à l'hist. de Belg.) Brussel 1860, p. LXXXIII.

(23) HALEWIJN, *op. cit.*, p. 121.

(24) *Lettres originales de Marg. de Parme*, fol. 142. Dit wordt bevestigd door de „Mém. sur les troubles de Gand” van Halewijn.

(25) P. FREDERICQ — H. VAN DER LINDEN — KETHULLE (François de la ou van der). (BIOGRAPHIE NATIONALE, dl. X, kol. 721-722).

(26) L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse, prince de Parme, gouverneur général des Pays-Bas* (1545-1595), 5 dln., Brussel 1933-37, dl. II, p. 135.

(27) KERVYN DE LETTENHOVE en L. GILLIODTS VAN SEVEREN, *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Phil. II*, II dln. CRH 4°, Brussel 1891-1900, dl. XI, p. 189.

(28) HALEWIJN, *op. cit.*, p. 138.

Komen²⁹. Mathias en Oranje immers hadden een ordonnantie uitgevaardigd, waardoor de gevangenen aan hen moesten overgeleverd worden om ze naar Keulen en Kleef te leiden; nl. Champagne; de bisschoppen van Brugge en Ieper naar Keulen onder de hoede van de bisschoppen aldaar, de anderen naar Gulik, onder de hoede van de hertog van Kleef³⁰.

Eerst zouden ze naar Dendermonde gevoerd worden, om later naar beide voornoemde streken overgebracht te worden, waar ze zolang als hun proces zou duren, zouden verblijven³¹. De schepenen van Gent stemden eerst in dat vervoer niet toe. Toen de gevangenwagens gereed stonden werd het vertrek door het volk belet³². Ondanks een brief van 20 Jan. 1579 aan Oranje vanwege Montigny om het overeengekomene te eerbiedigen en zelfs de gevangenen vrij te laten, werd geen resultaat bereikt³³. Op 21 Jan. 1579 verkreeg Rihove dat de gevangenen in zijn handen zouden gesteld worden, om ze naar goeddunken te vervoeren of te laten zitten³⁴. Dan werden ze naar Dendermonde gebracht, waar ze eveneens mishandeld werden.

Oranje was zeer verbitterd op de Gentenaars om wille van de mislukking van de conventie van Komen³⁵.

Aartshertog Mathias schreef, op verzoek van de dames van Rasseghem en Sweveghem, aan Rihove dat hij er voor moest zorgen dat de gevangenen niet beledigd werden en dat ze in generlei geval Dendermonde mochten verlaten. Oranje schreef in dezelfde termen³⁶. Toch werden ze op 31 Maart 1579 te Gent in het Prinsenhof gekerkerd³⁷.

Daar hun lot niet verbeterde, beslisten ze te ontvluchten. De 15e Juni, om tien uur 's avonds, waren alle gevangenen in de kamer van de heer van Rijmersch, grootbaljuw. Na een gemeenschappelijk gebed beklommen ze de hoogste zoldering langs een geheime opening, die ze met veel moeite en gevaar gemaakt hadden. Ze kwamen in de kamer van de heer van Erpe, die zich herinnerde hoe hij als schildknaap ten tijde van Maria van Hongarië, in ditzelfde huis, langs een trap in het kwartier van de dames gekomen was. Daar was hij een klein trapje afgedaald, dat op een valse deur uitgaf. Vandaar kon men langs een kleine brug naar de tuin en naar de zaal

(29) BUSSEMAKER, *op. cit.*, p. 138

(30) PH. KERVINJN DE VOLKAERSBEKE en J. DIRGERICK, *Documents historiques inédits concernant les troubles des Pays-bas 1577-1584*, 2 dln., Gent, dl. I, p. 119. — *Calander of State Papers*, dl. 1878-79, p. 386.

(31) KERVINJN DE LETTENHOVE en L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *op. cit.*, dl. XI, p. 276.

(32) Staatsarchief te Gent, reeks 94 bis, nr 27, stuk 58 (stukken betreffende de aanhouding van de heren van Aerschot, enz... 1577-1580; kopij op papier).

(33) DIRGERICK-K. DE VOLKAERSBEKE, *op. cit.*, dl. I, p. 110.

(34) DE JONGHE, *op. cit.*, dl. I, p. 110.

(35) K. DE LETTENHOVE, *op. cit.*, dl. V, p. 338.

(36) G. ROY, *op. cit.*, dl. IV, p. 14-15.

(37) DE SCHREVEL, *op. cit.*, brief van Enguerrand de Cherf, schepenen, en Sebastien Peutereman, pensionaris, gezant te Gent, aan de magistraat van Ieper, 2 April 1579, dl. III, p. 411.

Volgens PIRENNE, *Hist. de Belgique*, dl. IV, p. 153 gebeurde dit op 10 Maart

van het handbalspel gaan; Adriaan van Calsbroucq, kamerknecht van de heer van Erpe, kreeg opdracht een lang ijzer te vervaardigen, waarmee ze een geheime opening konden maken³⁸. Op vilten schoenen ontvluchtten ze. Daarin werden ze geholpen door Olivier Meyne, procureur, Jan de Clerck, later greffier van Dendermonde. Adriaan Caseele en een zekere Boterdaele, zonder voorkennis evenwel van hun bewakers³⁹.

De gevangenen trokken over de nieuwe wallen en over drie rivieren, door middel van een schuitje door Meyne en Caseele daartoe besteld. Ongelukkig vonden ze de paarden niet, die hun beloofd waren. Ze zouden dan maar te voet gaan. De bisschop van Brugge, die niet meer kon marcheren bleef te Mariakerke op een mijl van Gent, in een betrouwbaar huis achter. De anderen reisden naar Lovendegem, maar vonden niet wat ze zochten. Na zich een weinig in het koren verscholen te hebben, werden ze door de baljuw naar een bos geleid, waar ze Gode om hulp baden. De levensmiddelen door de baljuw beloofd kwamen niet. Ongerust daarover, vertrokken ze door twee gidsen geleid, die hen langs verschillende wegen naar Lotenhulle brachten⁴⁰.

In het dorp Kanegem kregen ze in een uitspanning een weinig brood, bier, melk en eieren. Nauwelijks hadden ze besloten bij een boer te overnachten, een wacht te plaatsen en daarna naar Roeselare op te trekken of ze hoorden lieden die aanstormden en riepen: „doodt, doodt de verraeders”. Iedereen poogde zich te redden. De bisschop van Ieper, Rijthovius, de heren van Champagney, Eecke en Rijmersch werden ontdekt, beroofd en mishandeld. De drie eersten werden gekwetst en 's Woendags naar Gent overgebracht, bespot en bedreigd⁴¹.

Sedert de ontvluchting was Gent in beroering. De poorten bleven de 16e Juni gesloten en alle huizen werden doorzocht. 2.000 gulden werden beloofd aan degenen die de gevluchte bisschoppen, Champagney en Rasseghem terugbrachten, 1.000 gulden voor de anderen. Dit werd met trompetgeschal verkondigd⁴². Men zond volk uit op alle wegen van Vinderhoute naar Roeselare met streng bevel alle huizen en bossen te onderzoeken. De goederen van Caseele en Meyne, die

(38) HALEWIJN, *op. cit.*, p. 206-207.

(39) *Id.*, *id.*, p. 208-209.

(40) *Id.*, *id.*, p. 208-209.

(41) *Id.*, *id.*, p. 210-211. P. de Jonghe geleidt de vluchtelingen naar Vinderhoute, waar een slachter van Gent hen ontmoet en ze bij de magistraat van Gent verraadt, die aanstonds maatregelen treft. Zie DE JONGHE, *op. cit.*, p. 142-143.

(42) PH. DE KEMPENARE, *Vlaemsche kronijk of dagregister van al hetgene gedenkweerdig voorgevallen is binnen de stad Gent*, uitg. Ph. Blommaert, overgezet door J. P. Van Male, Gent 1839, p. 227.

Memorieboek der stad Gent, dl. III, p. 51.

FR. DE POTTER, *Second cartulaire de Gand, Correspondance secrète entre un des seigneurs catholiques emprisonnés en 1578 à la Cour du Prince par ordre de Hembijze et de Rijnhove, et un de ses amis de Gand (1582-1583)* Gent, z.j., p. 184.

schuldig bevonden werden, werden aangeslagen en dezelfde dag verkocht ⁴³.

Rasseghem, Van Erpe en Sweveghem bleven vrij en kwamen achter-eenvolgens in voormelde stad aan waar ze door de heer van Alenne, kolonel en luitenant-generaal van de troepen van Montigny, goed ont-haald werden ⁴⁴. De overigen werden terug in de gevangenis geworpen, waar hun leven nog ondraaglijker werd ⁴⁵. Russell schreef zelfs dat men Champagny op zijn bed zou gevonden hebben « *pâle de cholere facherije et regret* » ⁴⁶. Rond de 15e Juli 1579 werden de gevangen bisschoppen met de hoogbaljuw van Ieper uit het Prinsenhof naar het Chastelet vervoerd en Eecke en Champagny naar 't Gravenkasteel, om beter bewaakt te worden ⁴⁷. Dit werd op 18 Juli door het college bij advies van de beide dekenen beslist. De sergeanten-majoor, kolonels en kapiteins van de krijgsraad boden nopens het bewaken van Champagny en Eecke een request aan. De schepenen en de Raad, samen met beide dekenen van de stad Gent hielden er rekening mee. Nadat zij de edelen, notabelen en superintendentes gehoord hadden, bevalen zij op 24 Juli dat de gevangenen naar het Prinsenhof zouden vervoerd worden. Daar moest een sergeant adelborst met zes soldaten dag en nacht toezicht uitoefenen. Voor alle zekerheid nu moest de brug aan de achterzijde weggenomen worden en de deur toegemetseld ⁴⁷.

Intussen duurde de oorlog immer voort. La Noue, die Ingelmunster belegerde, werd door de zijnen verlaten en op 10 Mei 1580 door de troepen van de markies van Roubais, die zijn kamp overvielen, gevangen genomen ⁴⁸. Hij werd naar Bergen gevoerd, van daar naar het kasteel van Limburg onder toezicht van Gaspard van Robles, heer van Billy en gouverneur van deze versterking ⁴⁹.

Alexander Farnese maakte er de koning attent op dat La Noue zijn eed geschonden had, namelijk nooit meer de wapens tegen de koning op te nemen, en ook dat hij de leider der ketters was ⁵⁰.

De koning schreef op 17 Juni aan Farnese dat hij hem onmiddellijk moest doden. Indien de landvoogd in zijn brief van 26 Juni schreef dat hij het inzicht had La Noue van kant te maken, deed hij dit uit list, want in werkelijkheid had hij hem goed behandeld. Hij wilde de zaak op de lange baan schuiven en opwerpingen inbrengen om La Noue te redden ⁵⁰. Hij beweerde dat men de gevangenen van Gent

(43) DE JONGHE, *op. cit.*, dl. II p. 143.

(44) HALEWIJN, *op. cit.*, p. 211-212.

(45) G. BROM, *Archivalia in Italië, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland*, 3 dln (R.G.P.) Den Haag, 1908-1914, dl. I, p. 865.

ROBAULX DE SOUMOY, *op. cit.*, p. LXXXIV.

(46) KERVIN DE LETTENHOVE en GILLIODTS-VAN SEVEREN, *op. cit.*, brief van Russell aan Walsingham van 5 Juli 1579, dl. XI, p. 376.

(47) *Stadsarchief Gent*, reeks 214, nr 9 (Bouck van den Crime 1578-1581).

(48) F. STRADA, *Histoire de la guerre des Pays-Bas*, vert. P. Du Ruyter, 3 dln., Brussel 1739, dl. II, p. 224.

(49) E. POULLET en CH. PIOT, *Correspondance du Cardinal de Granvelle (1565-1586)* 12 dln, Brussel 1878-1897, dl. VIII, p. 393.

(50) L. VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. II, p. 283-285.

moest sparen, die aan vergeldingsmaatregelen zouden blootstaan⁵¹.

Schreef La Noue zelf niet dat hij zeer goed behandeld werd? Ook vroeg hij aan de Staten dezelfde behandeling toe te passen op Champagney⁵². Nu was de gelegenheid gunstig om de vrijheid van de gevangenen heren door uitwisseling te verkrijgen. En men greep deze gretig aan! Mansfeld stelde al het mogelijke in het werk om enkele Gentenaars tegen Champagney uit te wisselen⁵³. Dit faalde juist zoals de bemoeiingen van de Staten, die La Noue voor de heren Selles, Champagney en Egmont terugwilden, want Filips II wilde een generaal die zo nuttig voor zijn vijanden kon zijn, niet vrij laten⁵⁴. Mevrouw de la Noue, Marie van Luré, wendde zich tot Hendrik III, Elisabeth en Walsingham; ze smeekte de Staten Champagney in ruil aan te nemen. Men antwoordde echter dat Frederik een crimineel gevangene was, die men vonnissen moest⁵⁵.

Al lukten de onderhandelingen niet, toch kwam er verbetering in de toestand van de gekerkerden. In het begin van 1580 werd aan Champagney en de bisschoppen toegestaan naar hun vrienden te schrijven of met hen te spreken⁵⁶.

Intussentijd werd Gilles Borluut door de Malcontenten gevangen genomen. Hij werd eerst naar Valenciennes gevoerd, vervolgens naar Namen en dan naar St. Loup in Bourgondië, waar hij aan bloedverwanten van Champagney uitgeleverd werd. Deze voerden hem naar Quesnoy, met het inzicht hem tegen Champagney uit te wisselen⁵⁷.

Oranje schreef aan Joos Borluut, eerste schepene en andere leden van de magistraat van Gent, dat alles in het werk zou gesteld worden om hem te redden⁵⁸, maar dat de ongelijkheid tussen Frederik en Gilles Borluut te groot was. Willem van Oranje stond toe dat de heer van Torsai naar de vijand zou gezonden worden, op voorwaarde echter dat hij 3 tot 4000 schilden betaalde. Over iedereen mocht onderhandeld worden, behalve over Egmont, die de gevangene van La Noue was, en Champagney, die zich tegenover Brussel te verantwoorden had⁵⁹.

(51) *Id.*, *ib.*, dl. II, p., 286.

(52) K. DE VOLKAERSBEKE, *Correspondance de François de la Noue, surnomé Bras de Fer*, Gent-Parijs, 1854, brief van La Noue aan de Staten van Vlaanderen, 3 Juni 1580, p. 215-216.

(53) PIOT, *op. cit.*, brief van kardinaal Granvelle aan de prior van Belle-Fontaine van 17 April 1580, dl. VIII, p. 405.

(54) KERVIJN DE VOLKAERSBEKE en J. DIRGERICK, *Documents historiques inédits concernant les troubles des Pays-Bas 1577-1584*, 2 dln., Gent 1847-1849, dl. I, p. 413.

(55) KERVIJN DE LETTENHOVE, *op. cit.*, dl. V, p. 514.

(56) *Algemeen Rijksarchief* (A.R.A.) Papiers d'Etat et de l'Audience, liasse 188-189, Jan. en Febr. 1580, n° 1749, brief van Jacques de Somere aan de koning, zonder fol. — zonder datum.

(57) KERVIJN DE VOLKAERSBEKE en DIRGERICK, *op. cit.*, dl. II, p. 42.

(58) GACHARD, *op. cit.*, brief van Oranje aan de eerste schepenen van 16 Juli 1583, dl. V, p. 154.

(59) *Id.*, *op. cit.*, brief van Oranje aan Vier leden van Vlaanderen van 29 Jan. 1581, dl. IV, p. 272.

Op aanvraag van de gevangenen aan de Vier leden van Vlaanderen had de heer van Torsai zes weken tijd gekregen om hun uitwisseling af te smeken. Farnese had graag iedereen vrijgelaten om alzo de prelaten en de heren trug in hun midden te brengen. Wat La Noue betref, dat was de zaak van de koning, want zijn geval was niet zo eenvoudig ⁶⁰.

Parma hield zich speciaal met Egmont en Champagney bezig, daar de koning beiden in zijn brieven aanbevolen had ⁶¹. Ook de vrouw van Egmont bemoeide zich met de zaak van de gevangenen. Zij wilde iemand naar Spanje zenden om hun bevrijding af te smeken. Zij zou de onkosten dekken, maar wilde dat Champagney een derde daarvan betaalde ⁶². Anjou spande zich voor La Noue in en schreef dat Frederik een van de gevangenen was om wie de Spanjaarden zich het meest bekommerden en, voegde hij erbij, „que j'estime le plus apparant pour retirer ledict Sr de la Noue”. Daarom ried hij ten zeerste aan Frederik goed te bewaken ⁶³.

De echtgenote van Egmont vroeg in een brief van 24 Sept. 1581 aan Margaretha van Parma haar request te steunen, om alzo La Noue tegen Egmont, Aerschot, de prins van Croy en Champagney, uit te wisselen ⁶⁴. Tevens werden brieven van de stad Brussel door Hendrik de Bloyere, overburgemeester en kolonel dierzelfde stad en luitenant kolonel Jan Specx aangeboden opdat Champagney terug aan hem zou overgeleverd worden. Zij zouden hem gevangen houden totdat de uitwisseling tussen Frederik en Borluut zou plaats grijpen ⁶⁵.

Op 19 October 1581 werd aan die van Brussel geantwoord dat zij, schepenen van de keure, niet volkomen nopens die uitwisseling ingelicht waren en dat zij bijgevolg Champagney niet wilden afstaan, ofschoon ze in vriendschap met hun bureu van Brussel wilden leven ⁶⁶.

Ondanks al die onderhandelingen bleven Champagney, Egmont en de anderen gevangen. De kolonels van de stad Gent gingen op een vertoog van de schepenen van de keure in en beslisten op 23 Augustus 1581 dat men de soldaten, die bij de gevangenen de wacht hielden, zou ontslaan, daar ze te veel kostten. Men zou ze vervangen door „een corporaelschip en half borghers soldaten”, waarbij immer een kapitein of een luitenant zou tegenwoordig zijn. Onder leiding van een overste zouden 's nachts twee burgers bij Egmont, twee bij Champagney en twee bij de prins van Croy de wacht houden. Gedurende de dag werden ze door anderen afgelost. Vielen er onregelmatigheden

(60) *Id. op. cit.*, brief van Farnese aan Filips II, 10 Maart 1581, dl. IV, p. 272.

(61) *Prior, op. cit.*, dl. VIII, p. 281.

(62) *Id., ib.*, dl. VIII, brief van Morillon aan Granvelle, 9-10 Sept. 1581, p. 396.

(63) KERVYN DE VOLKAERSBEKE, *Corr. de la Noue*, brief van Anjou aan Staten Generaal, 29 Juni 1581, p. 221-222.

(64) A. GAUCHIE en L. VAN DER ESSEN, *Inventaire des archives farnésiennes de Naples*, (C.R.H., 8e) Brussel, 1911, p. 170, nr 712.

(65) *Stadsarchief Gent*, reeks 107, n° 3 (Register: Resolutiën van de keure 1576-1584), fol. 347 vo.

(66) *Ib.*, fol. 347 vo — 348 ro.

voor, dan zouden ze voorbeeldig gestraft worden. Dit werd door de schepenen op 24 Augustus bekrachtigd⁶⁷. Nu eens genoot Frederik veel vrijheid, dan weer werd hij slechter behandeld. Oranje, die iets gehoord had nopens plannen omtrent Gent vroeg maatregelen te treffen: « Comme M. de Champagne fait beaucoup de menées a Gand, et tient même de propos de nature a émouvoir le peuple ». Hij wenste dat men Rijkhove, of iemand anders die daartoe bekwaam was, zou gelasten op Champagne te waken⁶⁸.

Intussentijd zette Alexander Farnese zijn veroveringstocht voort. In April 1582 belegerde hij Oudenaarde, dat hij op 5 Juli veroverde⁶⁹. Daarna veroverde hij de citadel van Ninove. Lochum, een stad in Gelderland, kon hij niet inpalmen door toedoen van de hertog van Anjou. Te Steenwijk had Alexander meer succes; daarmee hielden zijn veldtochten voor dat jaar op⁷⁰.

Gedurende die zegetocht van Farnese stak de katholieke burgerij te Gent, tot dan toe door Hembijze en Rijkhove verdrukt, het hoofd omhoog, heimelijk door Champagne, die nochtans gevangen bleef, aangewakkerd⁷¹. Op 25 Juli 1582 waren hem zelfs de kluisters aan armen en benen gedaan, en kreeg hij niets anders dan brood, zout en water. De ijzers deden hem geweldig pijn, zodanig zelfs dat hij zich niet rechtstaande kon houden en te bed moest gaan liggen. Dit alles, zogezegd omdat de heer van Manui, gouverneur van Oudenaarde, vijf Gentenaars op die wijze behandelde⁷².

(67) *Ib.*, fol. 305 vo — 306.

(68) J. C. DE JONGHE, *Verhandelingen en onuitgegeven stukken betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, dl. II., Brieven over Willem I, prins van Oranje Nassau, geschreven tusschen de jaren 1580-1584, aan de overheden der stad Gent, Gent, 1827, p. 76.

GACHARD, *op. cit.*, dl. V, p. 471.

Biographie Nationale, Kéthulle... dl. 10, kol. 726.

(69) V. FRIS, *Histoire de Gand*, Brussel 1930, p. 221.

(70) *Id. ib.*, p. 221.

(71) *Calendar of State Papers, Foreign series*, brief van Herle aan Walsingham (29 Juli 1582, dl. 1582) p. 203.

(72) Dit was echter niet de ware reden, maar wel het feit dat hij door zijn hierna in de tekst genoemd pamflet: „*Advis d'ung bon bourgeois da Gand, qui resent amèrent des calamités de sa ville, du comté de Flandres, enfin de tous les Païs Bas*” de verdediging van Jan van Hembijze en Dathenus op zich had genomen en het een schande vond dat Rijkhove groot-baljuw te Gent was aangesteld.

Volgen V. FRIS, *Bibliographie de l'histoire de Gand*, 2 dln., Gent 1907-1913, dl. I, p. 99, volgde de schrijver de stijl van de toenmalige Vlaamse schrijvers, maar dat belette niet dat hij om deze daad in Juli 1582 in de boeien werd geslagen. Dit laatste weten we door een brief van Morillon van Juli 1582, waarin hij schrijft dat Champagne werd „*chargé de fers aux bras et aux jambes*”. Zie GOSSART, Frederic Perrenot, in *Biogr. nationale*, dl. XVII, kol. 55.

Er wordt aangenomen dat dit pamflet in 1579 werd geschreven. In dit jaar immers vonden de Staten Generaal bij de ingekomen stukken een naamloos spotschrift tegen Oranje en zijn vriend Philips Marnix. (JAN EN ANNIE ROMÉIN in *Erfaters van onze beschaving*, 4 dln., Amsterdam 1938, dl. I, p. 170).

Dat Champagnay Oranje geen goed hart toedroeg, blijkt wel uit het spotschrift van zijn hand, waarin hij de prins noemt: « qui ha fait prendre traitreusement tous les amateurs du repos public et ennemis de son ambition et cupidité ». En elders is Oranje de man begiftigd met « une cupidité de dominer a droict ou a tort, avarice, ambition et rien d'aultre »⁷³. De verdediging liet echter niet op zich wachten. Reeds op het einde van de maand September 1579 werd Champagnay's spotschrift van antwoord gediend in de: « Responce à un libelle fameux nagueres publié contre monseigneur le Prince d'Oranges, et intitulé d'un gentilhomme vray patriot etc. faicte par Philippe de Marnix, seigneur du Mont Ste Aldegonde, conseiller d'Etat, à Messieurs les Estats-généraux des pays-bas »⁷⁴. Dat Marnix zich een burger van Gent noemde was een onschuldige list vanwege hem om bij de burgers een gretig gehoor te vinden. Als gevangene in de stad kon Champagnay zich niet hetzelfde burgerrecht toeigenen. Heeft zijn fictieve medeburger hem dit misschien doen gevoelen⁷⁵?

Marnix weerlegt elk woord van Champagnay. Had deze de vurige

Het moet zelfs vóór 6 April 1579 geschreven zijn. Dit kunnen we afleiden uit een brief van Juan van Vargas aan Filips II van 6 April 1579, waarin hij schrijft, dat hij een pamflet, toegeschreven aan Champagnay, aan de koning heeft gezonden: J. LEFEVRE, *Correspondance de Philippe II, Recueil destiné à faire suite aux travaux de Gachard*, Brussel 1940, dl. II (1577-1580), p. 554.

E. GOSSART en V. FRIS hebben het dan ook verkeerd voor wanneer zij beweren dat genoemd pamflet op 15 Maart 1582 geschreven werd. Een exemplaar van dit pamflet berust in het museum Plantin-Moretus (n° 92²⁹, fol.2). Over de toestanden te Gent raadplege men E. AELBRECHT, *Gent onder de Calvinisten*, Gent, 1894, p. 85-86.

(73) *Advis d'ung bourgeois...*, fol. 2-3.

Franciscus Dusseldorpius, jurist en geschiedschrijver, geboren te Leiden op 21 October, 1567, aanzag het pamflet als afkomstig van Hembijze en Dathenus. Zie B. A. VERMASEREN, *De Katholieke Nederlandse geschiedschrijving*, Maastricht 1941, p. 84. Wanneer we de gezindheid van Dusseldorpius kennen, valt dit gemakkelijk te begrijpen. Ongeveer in die tijd verscheen er een pamflet van Hembijze met deze eigenaardige titel: „ Een corte openinghe der causen waerom het niet raedsaem zij dat de prince van Orangiën nu ter tijd comen soude binnen de stad van Gent (Gent 1579). In de omgeving van de prins bestond er nochtans geen twijfel omtrent de persoon van de schrijver. Zelfs durfde Marnix openlijk de naam van Champagnay noemen. Zie J. J. VAN TOORNENBERGEN, *Marnixiana anonyma*, 's Gravenhage 1903, p. 31.

(74) Dit spotschrift werd gedrukt te Antwerpen bij Gilles van den Rade, 1579 (*op. cit.*, p. 119). In J. J. VAN TOORNENBERGEN, *op. cit.*, p. 25 staat het vermeld als *Responce d'un bon patriot et bourgeois de la ville de Gand au libelle du Sr de Champagnay*.

Op deze wijze wordt het ook weergegeven door W.P.C. KNUTTEL, *Catalogus van de pamflettenverzameling berustend in de Kon. Bibl.*, dl. I, p. 123, n^o634.

(75) J. J. TOORNENBERGEN, *op. cit.*, p. 38.

A. A. VAN SCHELVEN, *Marnix*, Utrecht 1939, p. 158-159.

Wij vinden hier twee namen tegenover malkeer, die in de critiek hun scherpste wapens vonden. Naar de „conste” van Calvijn spuwt Marnix in een scherpe, sarcastische en vaak bombastische taal zijn gal uit op Granvelle, Champagnay en heel de Spaanse kliek. Zie hierover R. VAN ROOSBROECK, *Marnix de rebel*, Antwerpen 1938, p. 22.

calvinist verweten een vreemdeling en van geringe afkomst te zijn, hierop reageerde zijn tegenstander door te zeggen dat hem de eerste zaak niet aanging en dat de tweede aantijging niet met de werkelijkheid strookte⁷⁶. Wat Oranje betrof, beschouwde Champagney hem als de man die de Nederlanden wilde tyranniseren en daaruit zijn eigen voordeel trachtte te halen. Meer dan elders sprak hier eerder Champagney's verbittering dan zijn gezond oordeel. Terecht antwoordde Marnix hem: « Que si tu ne cognoissois le Prince estre l'arrest de tous tes desseins et la hache qui coupe toutes tes entreprises... et qui rend inutiles toutes les forces », dan zoude ge hem zo hevig niet aanvallen⁷⁷.

Perrenot verweet Oranje het land te verraden. Terecht beklaagde hij de geestelijken en edelen, waarop Marnix repliceerde dat zij op deze indirecte manier de schuld waren van de twisten en niet het minst van de noodlottige scheiding. Immers in de beginne verjoegen ze de Spanjaarden en riepen de hulp van Oranje in. Doch ze werden, volgens Marnix, door kardinaal Granvelle misleid⁷⁸.

Niet zonder reden schoof Champagney de schuld van de gevangenneming van Rasseghem, Sweveghem, de bisschoppen van Ieper en Brugge op de rug van Oranje. Marnix antwoordde hierop: dat de prins van Oranje toch tot deze maatregel was overgegaan, was volgens hem te wijten aan de troebele tijdsomstandigheden⁷⁹. De advocaat van Willem de Zwijger wees Champagney terecht zeggende: « En somme tu fais un amas soupçons confus et tu n'épargnes aucune sorte de calomnie »⁸⁰.

Intussen was Champagney van 't Prinsenhof naar het Gravenkasteel overgebracht, waar hij een minder strenge behandeling ondervond. Anjou was daarover niet tevreden, zo weinig zelfs dat hij de Staten verzocht Frederik naar een andere plaats over te brengen, waar hij niet zoveel herrie kon maken⁸¹. Vroeg hij niet, dat men Champagney « in stricter plaetse » zou verzenden omdat hij « quaet officie » deed?⁸². Dit was niet van alle grond ontbloot, gezien het feit dat Oranje zelfs aan de Raad te Gent verweet, dat een van de ergste vijanden een paspoort ontvangen had om binnen de stad met Champagney te onderhandelen⁸³. Later zou de prins daar niets meer van gehoord hebben⁸⁴.

(76) JAN EN ANNIE ROMEIN, *op. cit.*, p. 170-173.

(77) TOORENENBERGEN, *op. cit.*, p. 46.

(78) *Id.*, *ib.*, p. 50.

(79) FR. WITTEMANS, *Marnix als staatsman*, in *Marnix van Sinte Aldegonde*, Brussel-Amsterdam, 3 dln. 1939, p. 134.

(80) TH. JUSTE, *Guillaume le Taciturne d'après sa correspondance et les papiers d'état*, Brussel 1873, p. 322-323.

(81) MULLER EN DIEGERICK, *Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas (1576-82)*, 5 dln. (Werken Hist. Gen. te Utrecht, n. r., n° 51,55,60 en 61) 's Gravenhage 1884-1899, dl. V, brief van Anjou aan heer van Pruneaux op 21 April 1583, p. 48.

(82) N. JAPIKSE, *Resolutiën der Staten Generaal van 1576 tot 1609*. (R.G.P., gr. reeks, 26, 33, 41 en 43), 's Gravenhage, 1917-1919, dl. IV, p. 294.

(83) TOORENENBERGEN, *op. cit.*, p. 31.

(84) J. C. DE JONGHE, *Verhandelingen en onuitgegeven stukken.*, p. 89.

Reeds een jaar te voren had de magistraat de stad gewaarschuwd tegen hetgeen zowel binnen als buiten haar muren beraamd werd, vooral tegen het samenspel van de Waalse Malcontenten. Perrenot werd aangezien als degene «door wiens raad en beleydingen dit gedreven en bevorderd werd»⁸⁵. In dit licht mogen wij misschien het schrijven beschouwen, dat Oranje aan de schepenen in de raad van Gent richtte op 27 April 1583, waarin hij vroeg dat Champagny op losgeld zou worden gesteld. Op die wijze zou Turenne vrijkomen, die zoveel voor godsdienst en land had gedaan⁸⁶. Maar vooraleer de actie van Champagny te onderstrepen zullen we eventjes op de militaire gebeurtenissen wijzen. Catharina van Medicis wilde haar zoon, de hertog van Anjou, hier in de Nederlanden uit zijn minderwaardige positie redden en bezorgde hem een goed leger. De 17e Januari 1583 kende men de Franse Furie, die in tegenstelling met de Spaanse een geweldig fiasco was. Daarvan wilde de Prins van Parma gebruik maken om verschillende opstandige steden terug tot gehoorzaamheid te brengen, maar Oranje, die het gevaar had ingezien, reageerde en bewerkte dat er contact bleef bestaan tussen de Staten en Anjou. Deze laatste, voelende dat iedereen hem wantrouwde, begaf zich naar Duinkerken. Toen Farnese die plaats wilde belegeren, trok hij zich in Calais terug. De prins van Oranje van zijn kant verliet Antwerpen van waaruit hij de tegenstand had georganiseerd en bereikte Zeeland. Zijn genegenheid voor Anjou was niet vreemd aan de vermindering van zijn populariteit. Nu zou Farnese zijn groots offensief tegen Vlaanderen en Brabant beginnen⁸⁷.

Gent vormde in Vlaanderen een bolwerk dat van kapitaal belang was voor Parma. En het was daar dat Champagny ten voordele van Farnese onderhandelde. Immers, een van de gevangen katholieke heren had in het geniep een schrijven gericht tot een van zijn Gentse vrienden, waarin hij voorstelde een conferentie met Champagny te beleggen, daar deze het best de rol van verzoeningspersoon zou vervullen⁸⁸.

De geheime briefwisselaar beloofde zijn beste krachten in te spannen om Champagny's welwillendheid te winnen. Volgens hem moest men die personen naar Parma zenden, die bij hem in de gunst stonden, met name Pieter de Vos, meermalen schepen van de stad,

(85) TOORENENBERGEN, *op. cit.*

(86) GACHARD, *Corr. de Guillaume le Taciturne...*, dl. V, p. 478.

DE JONGHE, *op. cit.*, brief van Oranje aan de regering van de stad Gent, 27 April 1583, dl. II, p. 83 — Elisabeth, koningin van Engeland spoorde Oranje aan Champagny uit te wisselen. Zie *Calendar of State Papers, Foreign Series...* dl. 1583-84, brief van Elisabeth aan Oranje, Sept. 1583, Londen, 1876-1904, p. 119.

(87) L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse et les origines de la Belgique moderne* 1545-1592. Brussel, p. 67-70.

(88) FR. DE POTTER, *op. cit.*, p. 194. — Sommigen echter vonden het niet geraadzaam met Frederik te onderhandelen, hetgeen de „saecke getardecert heeft". Onder hen bevond zich Antoon Heyman, oud schepene van de stad, in 1583 te Dendermonde gevangen genomen. Men was enigszins jaloers op het aanzien dat Frederik in zo'n geval zou bijwinnen. Zie DE POTTER, *op. cit.*, p. 195-197.

Willem van Pamele, president van de Raad van Vlaanderen te Dowaii, Blasere, advocaat ⁸⁹.

Hierop antwoordde de onbekende adressant uit Gent dat Champagny moeilijkheden zou veroorzaken, omdat men hem tot nu niet erkend had. Nochtans was hij de meest geschikte persoon « ende daeromme deguene die bij hem zullen commen, sullen moeten het stic wijsselic handelen ende sien zijn vriendschap te krijgen... » De gevangene-briefwisselaar drukte er op dat de onderhandelaars zich bij Champagny zouden verontschuldigen door te zeggen, dat ze voortaan vast besloten waren zijn kostbare raad in te winnen ⁹⁰.

Hieruit kunnen we opmaken dat Frederik over een grote vrijheid beschikte ⁹¹. Op aandringen van Anjou werd hij dan ook beter bewaakt ⁹². Gilles Borluut, die verlof gekregen had om zich naar Gent te begeven, was daarover niet te spreken en schreef omstreeks 10 Juni 1583 dat hij mocht terugkeren, indien men aan Champagny in het Prinsenhof een betere behandeling toestond en hem zoveel vrijheid zou schenken als ten tijde van eerste schepene Utenhove ⁹³.

Champagny gaf nu zijn wens te kennen, dat men Borluut zou vrij laten en naar Gent overbrengen. Dit deed bij Granvelle de gedachte ontstaan dat men zijn broer onder sterke dwang hield en dat deze alle wilsvrijheid miste ⁹⁴. Hij drukte dan ook zijn spijt uit over de vrijlating van Borluut, omdat hij er meer na- dan voordeel van verwachtte ⁹⁵. Toch werd op aanvraag van Borluut de gevangenen meer vrijheid toegestaan. Daarbij beslisten de kolonels en kapiteins in de kriegsraad, dat aan Champagny volgens de « apostille van de

(89) DE POTTER, *op. cit.*, p. 200-201.

(90) ID., *ib.*, p. 226-229. Hij moet Champagny zeer goed kennen, wanneer hij de onderhandelaars op het hart drukt dat ze moeten laten uitschijnen dat Frederik de grootste eer in de vrede zou toekomen; dat de stad door zijn raad vrede wilde sluiten; dat Oranje schuld is van zijn gevangenneming; en ten slotte dat hij gouverneur van Gent zou worden.

(91) MULLER en DIEGERICK, *op. cit.*, p. 247.

(92) Schreef Champagny niet aan Joos Borluut, broeder van Gillis, dat hij graag de goede behandeling van zijn broer zou willen veranderen? Dit zou nochtans gebeuren indien men voortging de vaak bedronken schildwachten om het uur te veranderen. 's Nachts kon hij gewoonlijk geen rust nemen... en 's morgens waren ze soms met 5 tot 6 man, die de wacht hielden of liever die er gebleven waren. Zijn gevang leek waarlijk een wachthuis. Zie hierover KERVIJN DE VOLKAERSBEKE en DIEGERICK, *op. cit.*, dl II, p. 146.

(93) KERVIJN DE VOLKAERSBEKE en DIEGERICK, *op. cit.*, dl. II, p. 404. Gillis Borluut vroeg dat er geen wachten meer in de kamers van de gevangenen zouden toegelaten worden, zodat zij konden rusten en vrijelijk een luchtje scheppen langs het neerhof of in de hoven van het Prinsenhof. Granvelle was echter voor de terugzending van Borluut niet te vinden. Voor Champagny betekende dit een zeer grove fout, die hem duur zou te staan komen. Men zou niet aarzelen hem naar Zeeland te zenden, of wat erger was, hij zou niet lang meer te Gent in leven blijven. Zie E. POUCKET en CH PRIOR, *Correspondance du Cardinal de Granvelle (1565-1586)*, 12 dln., Brussel, 1878-1897, brief van Granvelle aan Broissia van 1 Mei 1583, dl. X, p. 170.

(94) POUCKET en PRIOR, brief van Granvelle aan Broissia van 15 Mei 1583, dl. X, p. 209.

(95) ID., *ib.*, brief van Granvelle aan Broissia van 25 Juli 1583, dl. X, p.

schepenen der keure » dezelfde vrijheid zou verleend worden als ten tijde van eerste schepene Utenhove. Zij zelf mochten hem bezoeken, wanneer ze het goed vonden. Niettemin raadden zij de schepenen aan om de deuren en vensters die op de stad uitzicht verleenden, dicht te metselen. Nu kon Champagney definitief zijn actie in het voordeel van Parma inzetten. Gent was reeds helemaal door hem bewerkt, vóór dat Hembijze aankwam ⁹⁶.

Op 23 October 1583 nam het Land van Waas het besluit om met Alexander Farnese te onderhandelen. Op 1 November daaropvolgend kwam de verzoening tot stand ⁹⁷. Tijdens de onderhandelingen deed Jan van Hembijze in de nacht van 29 op 30 October twintig van de voornaamste Spaansgezinde inwoners van Gent gevangen nemen. Zij werden ervan beschuldigd het Land van Waas overgeleverd te hebben, doch door tussenkomst van Champagney werden ze vrijgelaten ⁹⁸.

Door de overgave van het Waasland was Gent van een van zijn voornaamste levensbronnen beroofd, want voor Aalst was de verbindingsweg tot de zee en Zeeland afgesneden ⁹⁹.

Te Gent nu kwam door toedoen van Rijkhove en Oranje een beweging tot stand ten gunste van Anjou, maar de voorschepen Van der Haghen en de pensionaris De Somer waren het daarmee volstrekt niet eens, en riepen op 24 October 1583 Hembijze terug ¹⁰⁰. Vanzelfsprekend werden verschillende van zijn tegenstrevers, waaronder Joos Borluut, heer van Boekel, gevangen genomen ¹⁰¹. Hij werd ervan beschuldigd voor de bevrijding van zijn broer gezorgd te hebben, met de toestemming van Champagney, « sans l'adveu des collèges des 4 membres » ¹⁰².

Champagney, die over voldoende vrijheid beschikte, wist de vijandschap van Hembijze tegen Oranje en de Fransen uit te baten om hem op deze manier tot een verzoening met de koning te brengen. In die zin schreef hij hem van uit zijn gevangenis verschillende brieven ¹⁰³.

299. Dit werd herhaald in een brief van dezelfde aan Broissia, 16 Aug. 1583, dl. X, p. 318 — Op dat ogenblik was wederom spraak van Perrenot tegen burggraaf van Turenne uit te wisselen. In een schrijven van Odet, de zoon van Frans de la Noue, aan de Staten van Vlaanderen, vroeg deze om Champagney niet in vrijheid te stellen vooraleer hij die van zijn vader verkregen had. Zelfs vroeg hij een acte, waarin de Staten zulks zouden bevestigen. Zie KERVIJN DE VOLKAERSBEKE en DIEGERICK, *op. cit.*, brief van La Noue-Telegny aan de Staten van Vlaanderen, 12 April 1583, dl. II, p. 411.

(96) *Calendar of State Papers*, brief van Fremijn aan Walsingham, Oct. 1583, dl. 1583-84, p. 152.

(97) W. J. F. NUYENS, *Geschiedenis van de Nederlandsche beroerten in de XVIIe eeuw*, 4 dln., Amsterdam, 1865-1869, dl. IV, p. 24.

(98) P. B. DE JONGHE, *op. cit.* dl. II, p. 342.

(99) NUYENS, *op. cit.*, dl. IV, p. 24.

(100) VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse, prince de Parme*, dl. III, p. 192-93.

(101) *Id. ibid.*, dl. III, p. 193.

(102) KERVIJN DE VOLKAERSBEKE en DIEGERICK, *op. cit.*, dl. II p. 419.

(103) VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. III, p. 192-193.

Op 21 Sept. 1584 schreef Frederik van uit Beveren aan zijn broeder: „ Si je puis recouvrer le double d'un escript que j'envoyai de la prison à Jehan d'Embize, quand il vint dernièrement de le convertir à se reconcilier...”. Zie VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl III, p. 192-193.

Champagney zag zeer goed in dat de Generaliteitspolitiek van Oranje failliet leed. Er lag een diepe afgrond tussen het land en Anjou, welke Oranje met al zijn politieke behendigheid niet kon overbruggen ¹⁰⁴.

Intussen werd Eekloo ingenomen. Gent zag zijn handel met Brugge stopgezet, de uitgang naar zee afgesloten ¹⁰⁵. Beide steden zagen zich in hun bestaan bedreigd, temeer daar de omsingeling methodisch werd doorgedreven. Brugge smeekte de Staten Generaal om het nodige geld. Vlaanderen betaalde thans de tol voor zijn al te groot zelfvertrouwen. « Il eut été chimérique d'ailleurs d'espérer la moindre intervention des provinces septentrionales » ¹⁰⁶. Gent zag het hachelijke van zijn toestand in en wilde volstrekt vrede hebben met Alexander Farnese. In het geheim wakkerde Champagney de verzoeningsgezinde partij aan. Hembijze had zelfs in 't geniep aan Manui, gouverneur van Oudenaarde, gezegd dat hij zin had om de stad onder de gehoorzaamheid van de koning te brengen ¹⁰⁷, alleen maar om zich op Oranje te kunnen wreken. Gedurende zijn ballingschap in Duitsland had hij reeds met Farnese betrekkingen aangeknoopt om Gent en Dendermonde over te leveren ¹⁰⁸. Hij wilde zijn vijanden verloren spelen en bereidde zich voor om met de prins van Parma te onderhandelen. Om zijn verraad te verbergen, vervolgde hij de katholieken. Zijn onderhandelingen met de Duitse prins en de vrije steden van Duitsland, zou volgens Bor eerder veinzerij dan rechtzinnigheid zijn geweest om het volk te laten inzien, dat onderhandelen met Parma de enige mogelijkheid was ¹⁰⁹.

(104) MALENGREAU, *op. cit.*, p. 184.

(105) F. STRADA, *op. cit.*, dl. III, p. 339.

(106) MALENGREAU, *op. cit.*, p. 97.

Niettegenstaande al die militaire tegenslagen had men nog aandacht voor de gevangenen. Op aanvraag van de heer van Constant, door de koning van Navarra gezonden, besloten de Staten Generaal in hun zitting van 12 Jan. een schrijven te richten tot de schepenen van Gent. Zij vroegen n.l. de toestemming om Champagney en de heer van Selles naar Egmont over te brengen. Zie GACHARD, *Correspondance de Guillaume le Taciturne*, dl. V, p. 208.

De heer van Constant had brieven van de koning van Navarra en van de koningin van Engeland meegebracht om de burggraaf van Turenne tegen Frederik in te ruilen. Zie JAPIKSE, *op. cit.*, dl. IV, p. 454-455. Ook Oranje beval dit verzoek van Constant aan. Zie GACHARD, *op. cit.*, dl. V, p. 207.

De Staten verzochten de overbrenging van Champagney naar Egmont toe te staan. Volgens Constant zou er dan goede kans bestaan om deze twee en de Selles tegen Turenne en La Noue uit te wisselen. JAPIKSE, *op. cit.*, dl. IV, p. 455.

Beiden mochten zich ook in een bijzondere belangstelling omtrent hun invrijheidstelling verheugen. Zo schreef Granvelle aan Broissia: „L'on presse fort pour la délivrance du vicomte de Torene et de la Noue, et je fais ce que je puis pour recouvrer noz prisonniers et que Monsieur de Champagney n'y soit oublié”. GACHARD, *op. cit.*, brief van Granvelle aan Broissia, 12 Nov. 1583, dl. X, p. 393.

(107) STRADA, *op. cit.*, dl. III, p. 339.

(108) J. B. NEVE DE MEVERGNIES, *Gand en République. La domination calviniste à Gand (1577-1584)*, Gent, 1940, p. 60.

FR. DE POTTER, *Gent van oudsten tijd tot heden*, dl. IV, Gent, 1901, p. 156.

(109) BOR, *op. cit.*, dl. II, fol. 37 vo.

VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. III, p. 194.

Op 16 Februari 1584 verving Hembijze de protestantse ambtenaren door katholieke, waardoor hij openlijk te kennen gaf met Farnese te willen onderhandelen ¹¹⁰. Champagney kwam vrij. Te Sint-Amansberg ontmoette Hembijze de gezanten van Farnese: Manui, gouverneur van Oudenaarde, en de Spaanse kapitein Hernando de Segura. Hij was zo welwillend hen in zijn hotel te Gent te laten logeren. De collatie van Gent besliste een afvaardiging naar Doornik te zenden o.a. Antoon Heyman, schepen van de keure, en Utenhove, heer van Hoogenwalle ¹¹¹. Op uitdrukkelijk verzoek van Parma was ook Champagney aangeduid ¹¹². Op 7 Mei kwamen drie posten van Doornik met brieven voor de magistraat bestemd en waarin verzocht werd Frederik naar vermeldde stad te zenden. Doch in het begin vond de magistraat het niet raadzaam Perrenot te laten vertrekken, in het vooruitzicht dat de onderhandelingen ook konden mislukken ¹¹³.

Te Doornik immers zou niet alleen over de plaats van de onderhandelingen worden gesproken, maar ook de mogelijkheid van met het Sas in vrije verbinding te staan ¹¹⁴. Dit laatste geschiedde zagezegd om de aanhangers van Oranje langs het Noorden kwijt te spelen, in werkelijkheid om een uitweg te hebben in geval alles moest mislukken ¹¹⁵.

Toen de twee gezanten van hun zending terugkeerden, vernam men dat Parma de verbinding met het Sas niet wilde aanvaarden. Doch alle hoop was niet verloren. In overleg met Segura kon Hembijze de magistraat overhalen om de onderhandelingen verder door te zetten ¹¹⁶. Blijkbaar stond Hembijze helemaal onder de invloed van Segura, vooral nadat deze voor hem brieven en geschenken van wege Parma uit Doornik had meegebracht.

Op dat ogenblik bedreigde Oranje Dendermonde. Segura vroeg aan de Gentse leider om materiaal naar de Spanjaarden te zenden, daar deze erin gelukt waren de Schelde bij Wetteren af te sluiten ¹¹⁷. Champagney had reeds tijdens de onderhandelingen te Doornik Hembijze opgestoot om Dendermonde aan de heer van Montigny over te leveren. Hembijze liet alsdan: « ponten, galeyen ende andere schuytgens » in gereedheid brengen, om dezen in de nacht van 22 Maart te laten uitvaren. Hieraan werd geen gevolg gegeven, omdat Montigny een nacht uitstel bekwam. Zo verkreeg hij de kans om deze brief met nog twee andere naar Gent te zenden. Doch de koerier werd onderweg onderschept en de zaak liep falikant uit. Hembijze, kapitein York en nog anderen werden gevangen genomen ¹¹⁸ op het ogenblik dat ze de

(110) NEVE DE MEVERGNIES, *op. cit.*, p. 60.

(111) VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. III, p. 196.

(112) *Calendar of State Papers*, foreign Series, brief van Stokes aan Walsingham, 30 April 1584, p. 472.

(113) DE JONGHE, *op. cit.*, dl. II, p. 392.

(114) VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. III, p. 197.

(115) NEVE DE MEVERGNIES, *op. cit.*, dl. III, p. 197.

(116) VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. III, p. 197.

(117) NEVE DE MEVERGNIES, *op. cit.*, p. 61.

(118) BOR, *op. cit.*, dl. II, fol. 46.

stad aan Parma wilden overleveren ¹¹⁹. Hembijze werd uit zijn functie van eerste schepene ontzet en door Karel Utenhove vervangen.

Toen men te Gent vernam dat de afgevaardigden te Doornik de vrije uitoefening van de hervormde godsdienst niet hadden kunnen bekomen, brak een opstand los. Op 15 Mei schreeuwden de voorstanders van vrede en de Calvinisten respectievelijk: « Vrede, vrede! » en « Religie, religie » ¹²⁰. Alhoewel Champagny zelf in gevaar verkeerde, — men zou hem wellicht naar Zeeland zenden — deed hij al het mogelijke om Hembijze te helpen ¹²¹. Gedurende zijn gevangenschap immers had hij verschillende brieven van Spanje en van Parma ontvangen, hetgeen de goedkeuring van Hembijze had meedragen ¹²². Vijf maanden had Frederik zich met die onderhandelingen beziggehouden. De Gentenaars hadden in niet geringe mate daarin geholpen; deels uit gebrek aan het nodige voedsel, deels doordat ze slechts geringe hoop hadden op bijstand van wege Oranje. Zelfs wilde men hem meer vrijheid toestaan, doch hij weigerde, omdat hij zijn gevangenis niet meer als een last beschouwde ¹²³. Hij zou echter volkomen in vrijheid zijn gesteld, indien hij de stad niet had willen verlaten ¹²⁴.

Brugge en het Vrije onderwierpen zich en verzoenden zich op 20 Mei met de gouverneur van Filips II. Indien ook Gent capituleerde was heel Vlaanderen onder de macht van Spanje. Doch te Gent had een volksbeweging Hembijze omvergeworpen en de macht overgegeven aan de Oranje-partij. Niettemin werden de onderhandelingen met Parma in het kamp van Eekloo voortgezet ¹²⁵. Van de kant van Gent traden als onderhandelaars op: Joost de Brakel, Joos Borluut, Antoon Hijman, terwijl de landvoogd vertegenwoordigd was door Montigny, Richardot en de secretaris Levasseur. De Gentse gezanten wilden het herstel van hun oude privileges, waarvan er velen door Karel V waren afgeschafte, straffeloosheid voor alle door hen gedane gewelddaden en verbeurdverklaringen, de vrije en openbare uitoefening van de gereformeerde godsdienst. Doch dit was niet aanvaardbaar. Na de terugkomst van de gezanten geraakten de twee partijen, voor en tegen de vrede, met elkaar slaags, waarbij de gereformeerden de overhand behaalden ¹²⁶.

(119) P. J. BLOK, *Geschiedenis van het Nederlandsche volk*, 2 dln., Leiden 1923, dl. II, p. 198.

(120) NEVE DE MEVERGNIES, *op. cit.*, p. 6r.

(121) A. R. A. *Papiers d'Etat et de l'Audience*, n° 178r, liasse 233, z. fol.

(122) *Calendar of State Papers*, foreign series, dl. 1583-1584, p. 38r. Dat Frederik te dien tijde een grote rol heeft gespeeld, is aan geen twijfel onderhevig. Dit blijkt ten overvloede uit een schrijven van Stokes aan Walsingham „M. Champagny, who lies a prisoner in Ghent, has dealt in this matter a long time”. Zie *Calendar of State Papers...*, dl. 1583-1584, brief van Stokes aan Walsingham, 22 Februari 1583, p. 36r.

Tevens was hij de promotor van de onderhandelingen die in Maart 1584 tussen Gent, Brugge en Ieper werden gevierd.

(123) *Calendar of State Papers*, foreign Series, brief van 9 Maart, p. 383.

(124) NUYENS, *op. cit.*, dl. IV, p. 28.

(125) MALENGREAU, *op. cit.*, p. 202.

(126) NUYENS, *op. cit.*, dl. IV, p. 30-31.

VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. III, p. 208-214.

Met Champagney verging het nu minder goed. Hij moest Hembijze in 't Prinsenhof vervoegeen en werd er ook beter bewaakt. Gillis Borluut en andere edelen deelden hun gevangenschap¹²⁷. En toch zou hij zijn actie voortzetten. In een brief van 27 Mei 1585 tot de magistraat van Gent gericht, beklaagde Frederik er zich over dat men het verdrag niet naleefde, dat tussen de Vier leden van Vlaanderen, Rijkhove en de voorgaande magistraat was gesloten. Ondanks het aandringen van Frederik was er niets van terecht gekomen. Tevens bevestigde hij, dat onder zulke voorwaarden geen onderhandelingen konden worden voortgezet¹²⁸. Te Gent heerste nu een echt schrikbewind. Hembijze werd veroordeeld, magistraten in de gevangenis geworpen, edelen en rijke burgers gefolterd¹²⁹. De strijd tegen Parma begon opnieuw, er heerste hongersnood en ellende; Champagney zelf ontbrak het aan het hoogst nodige voedsel¹³⁰.

Op dat ogenblik had Parma de ogen op Gent gericht. Heel zijn fijnzinnige diplomatische kennis stelde hij in de weer om de stad te winnen. Zelfs deed hij het voorkomen alsof er voor de Gentenaars geen hulp meer bestond langs de zijde van Holland en Zeeland. Door de dood van de Zwijger op 10 Juli 1584 was immers de nederlaag van de Nederlandse omwenteling een voldongen feit¹³¹. Hij vond echter geen bijval. Men ging zo ver de brieven van Farnese te verbranden. « Zegt aan Duc de Parme, dat die van Ghendt zijne brieven verbrandt hebben, en zoo zullen verbranden alle die hij noch zoude willen zenden »¹³².

Op 17 Augustus werd Dendermonde aan Parma overgegeven, doordat Rijkhove het garnizoen aan Filips van der Gracht had overgedragen. Parma zond de volgende dag brieven naar de magistraat van Gent, waarin hij dezelfde vredesvoorwaarden als vroeger voorstelde.

(127) A. J. NAMECHE, *Le règne de Philippe II et la lutte religieuse dans les Pays-Bas au XVIe siècle*, 8 dln., Leuven 1885-1887, dl. VIII, p. 98.

De kolonel van de burgerlijke wacht trof enkele voorzorgsmaatregelen: o.a. dat men een scherp toezicht zou uitoefenen op de personen van het Prinsenhof; aan niemand toegang tot de gevangenis verlenen; de achterbrug zou afgeworpen worden. De schepenen van de keure keurden deze beslissing goed er bijvoegend dat de achterbrug reeds geweerd was (op 4 Nov. 1583) *Stadsarchief Gent*, reeks 107 nr 3 (Register: Resolutiën van de Keure, 1576-84, fol. 455). Heyman probeerde zelfs Borluut te doden, omdat deze enkele boekjes uitgaf, waarin hij trachtte te bewijzen dat de vrede noodzakelijk was. Zie Poullet en Piot, *op. cit.*, dl. XI, p. 600.

(128) KERVYN DE VOLKAERSBEKE & DIEGERICK, *op. cit.*, dl. II, p. 429 & 433. KERVYN DE LETTENHOVE, *op. cit.*, dl. VI, p. 569. Op 28 Mei schreef Frederik het volgende aan de leden van de krijgsraad te Gent: „J'ai toujours taché à compasser mes actions, de sorte que je nay due craindre quelles furent notoires à tous, car si elles déplaisent à quelques uns je say quels ne me peuvent nuire s'il ne plait à Dieu le permettre". Zie KERVYN DE VOLKAERSBEKE en DIEGERICK, *op. cit.*, dl. II, p. 431.

(129) KERVYN DE LETTENHOVE, *op. cit.*, dl. VI, p. 431.

(130) POULLET-PIOT, *op. cit.*, brief van Morillon aan Granvelle, 30 Aug. 1584, dl. X, p. 157.

(131) MALENGREAU, *op. cit.*, p. 202.

(132) DE JONGHE, *op. cit.*, dl. II, p. 422

Deze bepalingen werden echter voor het volk geheim gehouden¹³³. Vanuit het kasteel Everstein te Evergem zond Parma zes dagen later nogmaals verschillende brieven naar de magistraat, de voorschepenen en de heer van Champagnay, aan wie ze dadelijk door de schepenen werden overhandigd¹³⁴. Verder drong hij aan op de invrijheidstelling van de gevangenen, vooral van Champagnay¹³⁵.

Ondanks overgrote ellende en nood wilde Gent het hoofd niet buigen. Zelfs niet, toen op 2 September de gezanten van een nutteloze tocht naar Frankrijk, Holland en Zeeland terugkeerden. Alsdan besloot de stad om Gilles van Baenst, Lieven Heylinck en pensionaris Jacob Tayaert naar Parma te zenden, die zich op dat ogenblik in 't kamp bij Beveren in het land van Waas bevond¹³⁶.

De Gentse onderhandelaars kwamen echter met slechts nieuws terug. Daar de omstandigheden geheel anders waren, kon Farnese niet dezelfde voorwaarden toestaan als voor Brugge¹³⁷. Men besliste dan dat men vertrouwde personen zou uitkiezen om de zaak opnieuw in handen te nemen. Vooral bij Champagnay drong men aan¹³⁸. Men aanzag hem als iemand, die « bij de zelve en de principale van den hove... in grote reputatie is »¹³⁹ en men verwachtte dat hij de gramschap van Farnese tot bedaren zou brengen¹⁴⁰. Frederik nam aan. In de volgende bewoordingen bevestigde hij dat hij zou terugkeren: « je promets de revenir vers eus, en cas que reconsiliationne suive entre eus et son Alteze avec l'assurance qu'ils ne fot reciproquement, que il ne serait fait nul grief à mon retour, si la dite reconsiliation ne succédât... »¹⁴¹. Ook De Croy werd als afgevaardigde vrijgelaten¹⁴².

(133) *Id.*, *ib.*, dl. II, p. 432-433. Op 21 Augustus vertrokken honderden burgers met vrouwen en kinderen uit de stad langs de Heuvelpoort.

(134) *Id.*, *ib.*, dl. II, p. 434.

(135) *POULLET en PRIOR*, *op. cit.*, brief van Don Juan van Idiaguez aan Granvelle 2 Oct. 1584, dl. XI, p. 302.

(136) *NUYENS*, *op. cit.*, dl. IV, p. 38.

DE JONGHE, *op. cit.*, dl. II, p. 440

Perrenot had intussen een grotere vrijheid verkregen. Zijn eigen lieden mochten hem komen bezoeken en levensmiddelen meebrengen. Zie *POULLET-PRIOR*, *op. cit.*, brief van Morillon aan Granvelle (9 en 17 Sept. 1584). dl. XI, p. 212-213.

De tegemoetkoming werd goedgekeurd door „die van de poorterie”, door de deken en de gezworenen van het ambacht der wevers en het derde lid van de stad Gent (13 Sept. 1584).

Zie *Stadsarchief Gent*, reeks 49bis, n° 38, fol. 20v° en 22v°.

(137) *NEVE DE MEVERGNIES*, *op. cit.*, p. 65.

VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. IV, p. 12.

(138) *Stadsarchief Gent*, reg. 94bis n° 38, fol. 23 r°.

(139) *Id. ib.*, register: (verzoening van de stad Gent met de prins van Parma; onderhandelingen-kopijen van de achttiende eeuw) — Propositie ghedaen van weghen scepenen ende raedt mitgaeders beede de dekenen der stede Ghent ende drie leden der zelve stede desen XIII° September 1584, omme daer op breeder raedtsghewijse te adviseren ende resolveren, fol. 20r°.

(140) *VAN DER ESSEN*, *op. cit.*, dl. IV, p. 12.

(141) *Stadsarchief Gent*, reg. 94bis, n° 38: „... fait à Gand, ce 14de Sept. 1584 (signé) Perrenot (en tout de sa main)”, fol. 23v°.

Het gezelschap dat op 14 Sept. 1584 naar Farnese werd gezonden¹⁴³ bestond behalve uit Champagney en De Croy uit Pieter de Vos, Pieter Corvilaen (Cortewille), drie kapiteins van het garnizoen, waaronder Baenst en Adriaan Meganck en de pensionaris Stuperaert¹⁴⁴. Champagney werd het eerst ontvangen, daarna de anderen¹⁴⁵. De afgevaardigden drongen bij Farnese aan opdat ze dezelfde vredesvoorwaarden zouden bekomen als aan Brugge verleend werd. Bovendien vroegen ze dat de hervormde godsdienst in een particulier huis mocht uitgeoefend worden, indien hij niet in een kerk werd toegestaan¹⁴⁶. Na deze beraadslagingen werd op 17 Sept. 1584 de vrede gesloten. Hij bevatte de volgende bepalingen :

- a) Algemene vergiffenis; b) De Calvinisten krijgen twee jaar tijd om hun bezittingen te gelde te maken; c) Gent moet 200.000 gulden betalen; d) de katholieke eredienst wordt hersteld; e) Champagney wordt tot gouverneur van de stad aangesteld¹⁴⁷.

Perrenot had van Parma de voorwaarden verkregen die hij gevraagd had. Zelfs meer : in de capitulatie was de invrijheidstelling begrepen van Gillis Borluut en Jan van Damme in ruil voor van Champagney en De Croy¹⁴⁸.

Toen de vrede getekend was, nodigde Parma de gevolmachtigden aan zijn tafel. In de vroege morgen van 19 Sept. keerden zij naar Gent terug. Zij brachten niet alleen de vrede, maar ook een eigenhandig in 't Frans geschreven brief van Parma mede, welke tot de schepenen van Gent gericht was¹⁴⁹.

(142) PR. VAN DUYSSE en E. DE BUSSCHER, *Inventaire analytique des chartes et documents appartenant aux archives de la ville de Gand*, Gent, 1867, n° 1410 stuk 16.

DE JONGHE, *op. cit.* dl. II, p. 443.

(143) VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. IV, p. 12.

NEVE DE MEVERGNIES, *op. cit.*, p. 65.

DE JONGHE, *op. cit.*, p. 433.

(144) POULLET en PIOT, *op. cit.*, brief van Morillon aan Granvelle (9-17 Sept. 1584), p. 212-213.

(145) VAN DER ESSEN, *op. cit.*, dl. IV, p. 12.

(146) NEVE DE MEVERGNIES, *op. cit.*, p. 65.

(147) NUYENS, *op. cit.*, dl. IV, p. 38-39.

DE JONGHE, *op. cit.*, dl. II, p. 446.

Het origineel tractaat werd gepubliceerd door Gachard, in B.C.R.H., 3e reeks, dl. XIII, p. 104.

Stadsarch. Gent, reeks 94bis, n° 37 (Bundel : verzoening van stad Gent prins van Parma : d'acte van reconciliatie ghegeven bij den Prins van van Parma tot Madrid den 12 December 1584 (XVIIe eeuwse kopij op papier).

(148) KERVIJN DE LETTENHOVE, *op. cit.*, dl. VI, p. 573.

DE JONGHE, *op. cit.*, dl. II, p. 450.

Daarenboven bepaalde artikel 5 dat de krijgsgevangenen van beider strijdende partijen zonder losprijs zouden worden uitgewisseld. Alleen zouden zij hun onkosten betalen. Zie A.R.A. Pap. Et. et Aud., n° 1783, liasse 237, zonder fol.

(149) DE JONGHE, *op. cit.*; dl. II, p. 444.

Het *Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek*, dl II, kol. 1095 slaat de bal deerlijk mis, wanneer het zegt dat Champagney van uit zijn gevangenis nog invloed uitoefende op het verdrag van de overgave en dat hij in triomf uit zijn gevangenis werd gehaald.

Zo zien we dat Champagney op waarlijk meesterlijke wijze in dienst gestaan heeft van de koning van Spanje. Terecht mocht hij zeggen: « Pour ramener ses rebelles (de sa Majesté) à son obéissance si avant, qu'ayant persuadé Embise, nous esbranlâmes Bruges, et eut suivi toute Flandre si Embise ne se fut perdu si malapropos qu'il fit ¹⁵⁰. Frederik Perrenot verkreeg nu de lang verwachte vrijheid. Op 28 Sept. 1584 nam hij zijn intrek in het hotel van Jonker Jan van Hembijze. Thans fungeerde hij als gouverneur van de stad Gent, die door een proclamatie van 16 Juni 1579 tweeduizend gulden op zijn hoofd had gezet ¹⁵¹.

(150) *Kon. Bibl. Brussel, Lettres originales de Marg. de Parme, fol. 142 vo.*

(151) DIERICX, *Mémoires sur la ville de Gand*, 2 dln., Gent, 1840, dl. II, p. 53.